

Kınalızâde'nin Ahlâk-ı Alai Adlı Eserinde Ahlâk- Siyaset İlişkisi

The Relations Between Ethics And Political Philosophy in Ahlak-i Alai

Öznur Selen KEMALOĞLU¹

Makale Bilgisi/ Article Information	Kaynakça Bilgisi/ Citation Information
Geliş/ Received: 21.10.2019 Kabul/ Accepted: 19.12.2019 Yayın/ Published: 31.12.2019	Kemaloğlu, Ö.S. (2019). Kınalızâde'nin Ahlâk-ı Alai adlı eserinde ahlâk- siyaset ilişkisi. <i>Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi</i> , 2(2), 1-13.
Araştırma makalesi/ Research article	Kemaloğlu, Ö.S. (2019). The relations between ethics and political philosophy in Ahlak-i Alai. <i>Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi</i> , 2(2), 1-13.

Öz

“Ahlâk-ı Alai” adlı ahlâk kitabı Kınalızâde tarafından kaleme alınmıştır ve günümüze fazlasıyla ışık tutan, bütünlükçü bir eserdir. Günümüzde ahlâk ve siyaset birbirinden ayrı ve birbirine nüfuz etmemesi gereken iki ayrı alan olarak ele alınmaya çalışılmaktadır. Bu makale Kınalızâde'nin “Ahlâk-ı Alai” adlı eserinden hareketle ahlâk ve siyasetin birbirinden ayıramayacağı, ahlâk alanından mahrum bir siyaset alanının düşünülemediği ifade edilmek üzere kaleme alınmıştır. Kınalızâde insanın önce kendisini ahlâki özne olarak yetiştirmesi gerektiğini, sonrasında insan sosyal bir canlı olduğu için diğer insanlara ihtiyaç duyduğunu ve bunun için öncelikle bir aile de yaşamaya ihtiyaç ve istek duyduğunu belirterek bu zemin üzerine küçük toplum olan aileden, büyük toplum olan devlete, siyasete geçmektedir. Dolayısıyla aşamalı bir süreç göze çarpmaktadır. Makalede bu hususlar ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahlâk, Siyaset, Aile, Devlet, Birey

Abstract

The ethical book, called “Ahlâk-ı Alai”, was written by Kınalızâde and it is a comprehensive work that sheds light on our present day. In our contemporary way of thinking, morality and politics are studied and considered as two separate areas which should not penetrate each other. However, this article has been written in order to state and demonstrate that morality and politics cannot be separated from each other. In fact, this paper argues that politics deprived of morality cannot even be considered properly, as it has also been stated in Kınalızâde's book. Kınalızâde, first, asserts that a human being ought to educate himself/herself as a moral person. Since the human beings are social by their nature, according to Kınalızâde, they need other people for the survival and maintenance of their lives. So, for this necessity, human beings need to live in a family and also in a community. Thus, Kınalızâde mentions family and the State for that they are indispensable for the

¹Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Felsefe Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi,
Atılım Üniversitesi, Uzman Kütüphaneci.

 kemalogluselen95@gmail.com
selenkemaloglu@atilim.edu.tr

 0000-0002-6850-9546

improvement of human being's moral comprehension. Therefore, a gradual process stands out. These issues have been discussed in detail in this article.

Keywords: *Morality, Politics, Family, State, Individual*

Giriş

Kınalızâde 16. Yüzyılda Osmanlı'da yetişmiş bir ilim adamıdır. Ahlâk ve siyaset felsefesi alanlarında önemli çalışmalar yapmıştır. Kınalızâde tek eseri olan Ahlâk-ı Alai'yi kaleme alırken, zengin bir birikimden yararlanmıştır. Kendisinden önceki ilim adamlarının düşüncelerini okumuş, analiz etmiş ve eserinde yer vermiştir. Kınalızâde öncesi literatür de Ahlâk felsefesi Ebu Bekir Razi, Kindi, Farabi ile başlayarak ve İbn Miskeveyn'in kaleme aldığı ilk sistematik eser olma özelliği taşıyan Tehzübü'l Ahlâk ile devam etmiştir. Nasiruddin Tusi'nin Ahlâk-ı Nasırı, Abdülgaffar el-İcî'nin El-Ahlâku'l- Adudiyye'si ve Celâleddin ed-Devvânî'nin Ahlâk-ı Celâlî adlı eserleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu zengin birikim üzerine kendi sistematüğini, felsefesini oluşturan Kınalızâde ahlâk ve siyaset felsefesi alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Kınalızâde'nin yararlandığı ilk kaynak, başucu kaynağı Tûğsi'nin Ahlâk-ı Nâsiri'sidir. Aile ve devlet ahlâkı ile ilgili görüşlerini Tûğsi'nin, Ahlâk-ı Nasiri eseri üzerinden kaleme almıştır. Kınalızâde İbn Miskeveyn'in görüşlerinin de sıkı takipçisidir. Kınalızâde; İbn Miskeveyn, İbn Sina, Kindi, Farabi, Sokrates, Platon, Aristoteles gibi birçok filozofun görüşlerine eserinde yer vermiştir (Taşkın, 2017, ss.111-112). Dolayısıyla Kınalızâde'nin 'Ahlâk-ı Alai'' adlı eseri bütünlükçü bir eser olma özelliği taşımaktadır. Merkezinde ahlâki özne olarak insan bulunmaktadır. Ahlâki özne olarak insanda bulunması gereken temel erdemler vardır. Bu erdemler hikmet, yiğitlik, iffet ve adalet olarak kendisini gösterir. Kınalızâde, insan, ahlâki özne olarak insan vurgusu yaparken erdemleri de ele almakta ve ayrıntılı olarak açıklamaktadır (Kınalızâde, 2017, s.87).

İnsan yaratılışı gereği ait olmak ister. Bu aitlik ilk olarak çekirdek olarak kurulan aile de başlar. Aile fertleri yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan ihtiyaçlarını birlikte karşılarlar. Kınalızâde'ye göre aile içerisinde erkek daha merkezi konumdadır. Her evin belirli kuralları vardır ve aile bireylerinin bu kurallara uygun olarak yaşamaları gerekmektedir. Bu kurallara uyulmasını sağlamak babanın görevidir Aile kurumunun kurulması ile birlikte kişi bireysel ahlâktan, toplumsal ahlâka geçişin ilk adımını atmış olur. Bu nokta da aile içerisinde çocukların ahlâki özne olarak yetiştirilmeleri önem teşkil etmektedir (Kınalızâde, 2017, s.296).

Kınalızâde, aile'den topluma geçer. Tek tek bireylerin ahlâki kişi olarak kendilerini yetiştirdiği bir toplum aynı zamanda da ahlâki olan bir toplumdur. Ahlâki toplum ise ahlâki kişilik sahibi olan insanların bir araya gelmesi ile oluşturulabilir. İnsanlar bir arada yaşamaya muhtaç varlıklardır. Dolayısıyla bir arada yaşamak önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Çünkü insanlar arasında rekabet, üstünlük kurma çabası bulunmaktadır. Bu sorunlar Kınalızâde'ye göre iki yolla birincisi sevgi, ikincisi ise adalet yolu ile çözülmelidir (Kınalızâde, 2017, s.384).

Kınalızâde'nin üzerinde durduğu konular bugün hala geçerliliğini korumakta ve insanlar aynı problemleri yaşamaktadır. Dolayısıyla Kınalızâde'nin insandan, aileye, aileden ise topluma geçiş sürecindeki vurguları dikkate değerdir. Bu süreç bir döngü olarak düşünülürse, döngüye sondan başlanılmaya çalışılırsa başarı sağlanamayacağı aşikârdır. Ahlâki özne olarak yetişmemiş, aile içerisinde sorumluluklarını yerine getiremeyen bireyler tarafından oluşturulan toplumun, ahlâki bir toplum olabilmesi mümkün değildir. Baskı ortamı, zorlama ile bireyin temelde kazanması gereken özellikleri toplum içerisinde kazanamayacağı düşünülmektedir. Bu

çalışmada Kınalızâde'nin düşüncelerinden hareketle insandan, aileye, aileden ise topluma uzanan süreç ayrıntılı ve sırasıyla ele alınacaktır.

1. Ahlâki Özne Olarak ‘İnsan’

Ahlâk sadece insana has olan bir olgu olarak kendisini gösterir. İnsan içinde ki kötü eğilimleri en aza indirmeli ve iyilik eğilimlerini en yükseğe çıkarmaya çalışmalıdır (Yaran, 2012, s.227). Çünkü insan irade sahibi olan bir varlıktır, insan iyi gördüğü eylemlerde bulunurken, kötü gördüğü eylemlerden kaçmalıdır (Öztürk, 2012, s.397). Kınalızâde ahlâki özne olarak insanı ele alırken, insanın davranışlarını ve huylarını inceler. (Arslan, 2014, s. 52). İnsanın sabit olmayan, kolayca ortaya çıktığı gibi kolayca da değişebilen hatta kolayca kaybolabilen durumlarına hal denir. Örnek vermemiz gerekirse; gülme, utanma, ağlama hal olmaktadır. Çünkü insan bir şeye üzüldüğünde oturup ağlayabilir ve tam o an kendisini mutlu edebilecek bir şey olur ve aniden gülümsemeye başlar. Dolayısıyla bir süreklilikten söz edilememektedir. İnsan cömertlik, cesaret, yiğitlik gibi erdemlere sahip olmalıdır. Bu erdemler de olduğu gibi sabit durumda olana ve yavaş kaybolana ise meleke denir. Huy ise nefisten davranışların herhangi bir düşünceye veya fikre ihtiyaç duymadan kolayca çıkmasıdır. Bu duruma alışkanlık da denir. Örneğin insan cömert olduğunda gerektiği kadar, gerekli kişilerle sahip olduklarını paylaşması gerekir ve insan bu davranışta bulunurken her seferinde üzerinde düşünmez. Çünkü ne yapması ve nasıl yapması gerektiğini bilir (Kınalızâde, 2017, s.85) “Ahlâk nefiste(ruhta) köklü bir şekilde yerleşip kendisinden fiil ve davranışların, tekrar tekrar düşünmeye, zorlamaya ihtiyaç duymadan, kolaylıkla meydana gelmesi ve süreklilik kazanmasına denir” (Ocak, 2012, s.123). Bir kişi istemeden sadece zorunlu olduğu için birine yardım ediyorsa bu kişinin cömert olduğundan söz edemeyiz. Çünkü yardım etme ve cömertlik onda kalıcı bir yer edinmemiştir. Kişi de meleke olmadığı için, cömertliğin huy haline dönüşmesi de söz konusu olmayacaktır. Daha açık bir ifade ile kişide meleke olmadan, huy edinmesi mümkün görünmemektedir (Kınalızâde, 2017, s.86). Temel olarak dört huydan bahsedilebilir; hikmet, yiğitlik, iffet ve adalettir. Bu huylar aynı zaman da temel erdemlerdir ve ahlâki hayat bu erdemleri gerektirmektedir (Kınalızâde, 2017, s.87).

Nasireddin Tusi, erdem ve erdem dışılık ayrımının yapılabilmesi için düz çizgi örneğini vermektedir. Erdem düz bir çizgi üzerinde yol almaktır. Düz bir çizgi itidal noktaları üzerinden oluşturulmuştur. Bu çizginin dışına atılan tüm adımlar erdem dışıdır. Çünkü o adımlar ifrat ve tefrite doğru atılan adımlardır. Bu örnek üzerinden anlaşılacağı üzere erdemler tek, net ve belirgin olarak kendilerini gösterirler. Erdemin karşılığında ise sonsuz tane erdem dışılık bulunmaktadır (Tusi, 2005, s.132-133).

Kınalızâde’de, üç ana erdem olan; hikmet, yiğitlik, iffet ve bu erdemlerin birleşiminden oluşan adalet erdemi üzerinde durmaktadır. Nasireddin Tusî gibi erdemleri belirlemede ve erdemlerin karşılığında da sonsuz tane erdem dışılığın bulunduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla, bu erdemlerin tanımlanması, alt erdemlerinin belirlenmesi ve ifrat-tefrit noktalarının açıklanması gerekmektedir. Kınalızâde erdem ve erdemsizliğin anlaşılabilmesi için ilk olarak üç farklı ahlâk sınıflandırması yapar (Taşkın,2017, s.134).

Mükemmellik içeren sebepler

Bu kişiler güzel ahlâklı kişilerdir. Cömertlik ve cesaret erdemleri bu kısımda örnek gösterilebilir.

Güzel ahlaklı kişiler sahip olduklarının değerini bilerek gerektiği kadar yardımda bulunmakta, gerekli durumlarda yüce değerler adına cesaret göstermektedirler.

Eksiklik barındıran sebepler

Bu kişiler kötü ahlâklı kişilerdir. Cimrilik ve korkaklık olarak ifade edilen erdemsizliklerdir. Bu kişiler sahip olduklarını hiçbir şekilde başkaları ile paylaşmak istemezler. Her maddenin, değerinin sahibi olmak isterler. Mücadele etmeleri gereken konularda korkaklık göstererek, geri çekilirler.

Ne mükemmellik ne de eksiklik bulunduran sebepler

Bu kişilerin sahip oldukları nitelikler erdem ya da erdemsizlik olarak ifade edilemezler. Terzilik ve çiftçilik bu kişilerin yaptıkları mesleklere örnek verilebilir. Kınalızâde ikinci olarak da insan nefsi üzerinden ahlâk sınıflandırması yapar (Taşkın, 2017, s.135). Ona göre, insan nefsinin üç gücü bulunmaktadır.

1. Nefs-i Melekî
2. Nefs-i Seb'î
3. Nefs-i Behîmî

Üç başlık altında sınıflandırılan güçler insanda eylemlerin ortaya çıkmasını sağlayan güçlerdir. Eğer bu eylemler akli, ölçülü olursa erdemlerle donatılmış eylemler ortaya çıkar. Fakat ifrat ve tefrite iki olumsuz uca uzanırsa huy da kötülük başka bir ifade ile rezilet olarak ifade edilir.

İnsan nazari gücünü kullanarak ölçülü eylemlerde bulunursa hikmet, ifrat ve tefrite düşerse de erdemsizlik baş gösterir. Ameli güç ölçülü olursa adalet, günahkârlık ile isteksizliğin orta noktasında iffet, atılganlık ve korkaklığın orta noktasında ise cesaret erdemi kendisini gösterir (Taşkın, 2017, s.135).

Hikmet

Nef-i Melekî, idrak ve temyiz gücü ölçülü olduğunda hikmet erdemi ortaya çıkar (Taşkın, 2017, s.146) “Hikmet, insan nefsinde ilim ve amelin meydana gelmesi ve insan nefsinin bu iki yönden kemal mertebesine ulaşmasıdır” (Arslan, 2014, s.50). Meleki güç itidal derecesinde bulunularak, ifrat ve tefrite geçmemek olarak ifade edilebilir. Eğer itidal sağlanamazsa ifrat da olunursa buna hilekârlık denir ve hilekârlık erdemsizliktir. İnsanın aklını hile yapmaya, komiklik yapmaya ve sahtekârlığa kullanması da hilekârlıktır. Aklın layık olmayan yerlerde ve uygun olmayan işlerde kullanılmasıdır (Oktay,1998, s.139). Hikmetin tefriti ise ahmaklıktır. Ahmak olan kişi iyi olan davranışları, kötü davranışlardan ayıramamaktadır. Aklın aciz duruma düşürülmesidir. Hilekârlık da ahmaklık da yerilen iki uçtur (Kınalızâde, 2017, s.101).

Bu özelliklere sahip olan kişiler her söylenene inanmakta, ilimler hakkında bilgi sahibi olmadan, okumadan, araştırmadan kulaktan doğma şekilde duyduklarına inanmakta ve sürekli olarak bunları tekrarlama özelliği göstermektedir. Kınalızâde bu kişilerin papağandan farkı olmadığını söyler (Özçelik, 2019, s.96). Erdemli bir insandan beklenen düşünen, okuyan, araştıran bir birey olarak kendisini yetiştirerek, hikmet erdeminin kendisinde bulundurmasıdır. Kınalızâde hikmet erdeminin alt erdemlerinden bahseder (Kınalızâde, 2017, s.90);

- Zekâ,
- Çabuk anlama,
- Zihin açıklığı,
- Kolay öğrenme,
- Güzel düşünme,
- Ezberleme ve
- Hatırlama olarak ifade edilebilir.

Kınalızâde'ye göre, gerçekte ilim sahibi olmadığı halde kendisini ilim sahibi gibi gösteren okudukları, dinledikleri ile konuşan kişilerin yaptıkları erdem gibi gözükse de aslında hikmet erdemine benzeyen kötülüklerdir (Taşkın,2017, s.148).

Yiğitlik

Nefs-i Seb'î, öfke gücü üstünlük kurma, intikam alma vb. eylemlerin kaynağında yer alır. (Taşkın, 2017, s.146) İnsanın yırtıcı olan nefsi denge de olursa yiğitlik erdemi kendisini gösterir. Yiğitliğin gereğinden fazla olması yani ifratı gerekli olmayan yerlerde tehlikeye atılmaktır. Bu kişi bana bir şey olmaz düşüncesi ile hareket eder ve kavgaya girer, yanar bir evin içerisine girer. Bu kişi de diğer insanlar tarafından dikkat çekeyim, takdir edileyim düşüncesi hâkimdir. Tehlikelere atlama sebebi budur (Kınalızâde, 2017, s.102). Kişi bedeninin kendisine emanet olduğunun farkında olmayarak bedenine boş yere zarar vermektedir (Oktay, 1998, s.140). Yiğitliğin olması gerekenden az olması yani tefriti ise korkaklıktır. Bu kişi ses duysa korkar, daha kavgaya girmeden yenilgi duygusunu kabul eder, sürekli olarak tehlike ile karşı karşıya gelmekten kaygı duyar ve kaçma yoluna başvurur. Tehlikeye atlamak da korkaklık da yerilen iki uçtur (Kınalızâde, 2017, s.102). Kınalızâde'ye göre, cesaret erdeminin on tane alt erdemi bulunmaktadır (Kınalızâde, 2017, s.92);

- Yüce ruhluluk,
- Cesaret,
- Yüksek gayelilik,
- Sebat,
- Yumuşak huyluluk,
- Soğukkanlılık,
- Şehamet,
- Tahammül,
- Tevazu,
- Hamiyet,
- Yumuşak kalplilik ise yiğitlik erdeminin alt erdemleridir

Kınalızâde'ye göre; mal, ganimet, makam, mevki, ün kazanmak adına verilen savaşlar cesaret göstergesi değildir. İnsanların eşyalarını çalmak, kahraman gözükme için eylemlerde bulunmak da cesaret erdemi olarak düşünülemez. Cesaret erdemi yüce değerler uğrunda mücadele edildiğinde kendisini gösterir (Taşkın, 2017, s.148).

İffet

Nefs-i Behîmî; Lezzet, haz, yeme-içme, cinsellik vb. eylemlere sürükleyen güçtür. Hayvani nefis olarak adlandırılan nefis ölçülü olursa iffet erdemi ortaya çıkar (Taşkın, 2017, s.146). “İffet” kavramı insanı bedeni yani maddi hazlara olan düşkünlükten korunmasını sağlar. İffet yeme, içme yani beslenme, cinsi arzular, istekler konusunda ölçülü olmayı ve aşırı istekleri bastırmak için onları aklın ve dinin buyruğu altına alma ile kazanabilen bir erdemdir (Arslan, 2014, s. 54).

İffetin, ifratı fücür olarak kendisini gösterir. Bu kişi din ve aklın ışığından uzaklaşır, harama başvurur, arzularına yönelir. İffetin, tefriti ise sönmüştüktür. Bu kişi mübâh arzularını dahi tamamen terk ederek, her şeyden elini ayağını çeker. Fücür ve sönmüştük de yerilen iki uçtur (Kınalızâde, 2017, s.102). Kınalızâde iffet erdeminin de on iki tane alt erdeminden bahseder (Kınalızâde, 2017, s.94);

- Haya,
- Nezaket,
- Güzel yöneliş,
- Barışçıl olma,
- Sükûnet,
- Sabır,
- Kanaat,
- Vakar,
- Takva,
- İntizam,
- Hürriyet,
- Cömertlik ise iffet erdeminin alt erdemleridir.

Yöneticilerin, devlet büyüklerinin gözüne girmek için mal bakımından kanaatkâr gözüken kimseler, az şeylerle yetinmeye çalışıyormuş gibi gözüken kimseler aslında iffet erdemini kendilerinde bulundurmadan çok uzaktırlar. Sadece öyle gözükürler (Taşkın, 2017, s.148). Fakirlik, kıtlık görmemiş, zor şartlarda yaşamamış kişilerin sahip olduklarının kıymetini bilmemesi, sahip olduklarını boş yere israf etmeleri cömertlik değil, israftır (Taşkın, 2017, s.148). Kınalızâde hikmet, yiğitlik ve iffet erdemlerini açıklayıp alt erdemlerini ifade ederek, erdemlerin karşısında yer alan erdemsizliklerinde erdemle karıştırılmaması gerektiğinin altını çizmektedir. Bazı durumlarda erdemsizlikler, erdem gibi görünebilir, gösterilebilir.

Adalet

Hikmet, erdem ve iffet erdemleri adalet erdemini meydana getirir. Hikmet, cesaret, iffet erdemlerinin birlikte bulunduğu insan aynı zamanda adaletlidir. Adaletin ifratı ve tefriti yoktur, sadece zıttı vardır. Hikmet, erdem ve iffet erdemi kaybolursa adaletin zıttı olan zulüm orada kendisini gösterir (Taşkın, 2017, s.136). Hikmet, yiğitlik ve iffet erdemlerinde ortaya konulduğu üzere insan da üç tür nefis vardır. Bunlar; Melekî nefis, yırtıcı nefis ve hayvani nefistir. Melekî nefsin itidal noktası hikmettir, yırtıcı nefsin itidal noktası yiğitliktir ve hayvani nefsin itidal noktası ise iffettir. Tüm bunların kişide bir arada toplanması ile kişi adil olur. Adil olan insan kendi hakkına razı olarak, diğer insanların haklarına saygı duyar, onların haklarını ellerinden alarak onlara zulmetmeye çalışmaz (Oktay, 2008, s.112). Adalet burada kendisini gösterir. Adalet orta olma durumudur. Adaletin zıddı ise zulümdür; hikmet, yiğitlik ve iffetin bulunmaması durumunda, hatta tek bir tanesinin bile bulunmaması durumunda zulüm hâkim olur (Kınalızâde, 2017, s.103).

Dostluk, birlik, vefa, şefkat, sılayı rahim, mükâfat, iyi ilişki, güzel yargı, sevimlilik, teslimiyet, tevekkül, ibadet ise adalet erdeminin alt erdemleridir (Kınalızâde, 2017, s.96). İnsanın erdem sahibi olarak tasavvur edilebilmesi için temelde bu dört tür erdemi kendisinde bulundurması gerekmektedir. Tabi bu sadece bilgisinin bulunması demek değildir. Kişi hikmet sahibi olmanın ne demek olduğunu biliyor olabilir, yiğitliğin ne olduğunu biliyor olabilir, nasıl iffetli olunabileceğini biliyor olabilir ya da adaletin nasıl sağlanabileceğini biliyor olabilir. Fakat tüm bunların hiç bir önemi yoktur. Çünkü sadece bilmek yetmez erdemlerin açığa çıkarılması ve davranışlarımız haline dönüşmesi gerekir. İlk basamak olarak bireysel ahlâk öznenin kendisi tarafından inşa edilmelidir.

Kınalızâde, reziletleri erdemlerden hareketle ifade eder. Reziletler erdemlerin tam zıddıdır. Hikmetin zıddını düşündüğümüz zaman cehalettir, Yiğitliğin zıttı korkaklıktır, iffetin zıttı iffetsizliktir ve adaletin zıttı ise zulümdür (Oktay, 1998, s.136). Kınalızâde'ye göre

erdemler kazanıldıktan sonra aynı zamanda da korunmalıdır. Erdemlerin kazanılma süreci kısa süreli ve bir kere kazanıldığında insanı hiç terk etmeyen bir süreç değildir. Kazanılan erdemler korunmazsa yerlerini erdemsizliklere bırakırlar. Kınalızâde erdemlerin korunabilmesi için 4 tavsiyede bulunur (Taşkın, 2017, s.138).

1. İnsan kendisi gibi dürüst, erdemli kişilerle dostluk, arkadaşlık kurmalıdır. İnsan dürüst olmayan, erdemli davranışlar göstermeyen kişilerle dostluk kurduğunda erdemsiz davranışları normalleştirerek erdem çizgisinden ayrılabilir. Deyim yerindeyse atalarımız, “Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim”, “Üzüm, üzümüne baka baka kararır” demişlerdir. Dolayısıyla arkadaş ve dost seçimi önemlidir. Arkadaşlar arasında yapılan sohbetlerde de orta noktada bulunulmasına dikkat edilmelidir. Aşırı gülmek, somurtmak yerine güler yüzlü olmak beklenir.
2. Sürekli iyi, güzel olan davranışlarda bulunmak gerekir. Erdemler insanın ruhuna yerleşmelidir. İnsan fiziksel aktivitelerini nasıl sürekli ve düzenli olarak yapıyorsa, ruhun aktiviteleri de sürekli ve düzenli yapılmalıdır.
3. Erdemlerin kazanılması yolunda fedakârlıklar yapılmalıdır. Kişiler kendilerine örnek kişiler belirlemeli ve belirledikleri kişilerin hayatlarını okumalı, tavsiyelerine uymalı ve örnek alınmalıdır. Bu kişilerin hayatlarındaki erdemsiz eylemlerinde farkında olarak, bu eylemlerden uzak durulmalıdır.
4. Gurur, kibir, kendini beğenme, hile gibi davranışlardan uzak durmalıdır. Övülme arzusu ile hareket eder, her övgü duyduğunda kibir yolunda ilerleyen kişi zamanla sahip olduğu erdemleri yitirir.

Yukarıda yer alan dört maddeye önem veren erdemlerle donanan ve erdemleri koruyan kişi ahlak sahibi olan kişidir. “Ahlâk Arapça ’da seciye, tabiat, huy gibi manalara gelir” (Ocak, 2012, s.122). İnsanın ahlâk sahibi olup olmadığının göstergesi ise mutluluktur. Mutluluk, iyi olma ve iyi bir yaşam sürmedir. Bunlar da insanın eylemleri ile kendisini gösterir. İnsan da erdemler kazanıldığında ve bu erdemler davranış haline dönüştüğünde, mutluluğa ulaşılmış olur. İnsan doğası gereği mutlu olmak, mutluluğa ulaşmak ister, zaten bu amaçla eylemlerde bulunur (Ocak, 2012, s.115). Ahlâk ilmi her insanın kendi davranışları ve halleri ile ilgilenmektedir (Oktay, 2015, s.53). Ayrıca “Ahlâk ilmi, insani nefsin huy ve fiillerinden iyi ve güzel ya da kötü ve çirkin olması bakımından bahseden bir ilimdir” (Kınalızâde, 2017, s. 85). Ahlâk ilmi ve ahlâkın içerdiği konular tüm insanları ilgilendirmektedir. Mutlu olmak için tüm insanların bu ilmi bilmeleri gerekmektedir (Oktay, 2002, s.210). Ahlâkın inceliklerini öğrenemeyen insanların ruhu gerçek olgunluğa, marifete ve mutluluğa erişemeyecektir (Öztürk, 2012, s.399). İnsan aynı zamanda sosyal bir varlıktır. Dolayısıyla insanın adaletli, iffetli, yiğit ya da hikmet sahibi olmasından bahsedebilmemiz için öncelikle bir topluma, yekdiğerine de ihtiyaç vardır. İnsan tek başına olduğunda bunların hiç biri söz konusu olamaz. Tek başına bir ahlaklılıktan bahsedilemez. Toplumun mutluluğu ise yasalarda, kurallarda kendisini gösterir. Ortak bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelen insanlar, iş birliği yaparlar ve bunun sonucunda duyulan mutluluk toplumsal olan mutluluktur (Türer, 1992, s.85).

2. Aile bireyi olarak ‘ İnsan ‘

İnsan kelimesi yakınlık kurmaktan yani ünsiyetten gelir. Bu zorunluluk ve istek ile insan, toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak için başlangıç olarak toplumdan daha küçük bir topluluk olan aileye gerek duyar (Oktay, 2015, s.74). Aile birliğinin temeli insanların hayvanlardan farklı olarak, beslenme, barınma, giyim ve geçim için birbirlerine duydukları ihtiyaca dayanmaktadır. Ailenin söz konusu olabilmesi için bir evliliğin olması gerekmektedir. Evlilik kurumunda erdemli olan kişiler eş olarak tercih edilmelidir (Arslan, 2014, s.56).

Toplumu oluşturan en küçük yapı taşı ailedir. Bireysel ahlaktan, toplumsal ahlâka geçişin ilk adımıdır, ilk uygulama alanıdır. Her evin kuralları, ilkeleri vardır ve tüm aile bireyleri bu kurallara uymak zorundadır. Bu kurallara uyulmasını sağlamak evin reisinin yani babanın görevidir. Baba ailesini erdemli davranışlara yöneltmeye çalışır. Baba düzen sağlandığında güler yüzlü ya da düzen bozulmaya doğru gittiğinde bunu engellemek için sert olabilir. Çünkü evin, aile bireylerinin sorumluluğu ona aittir. Baba aynı zamanda ailesini dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı da korumak ile yükümlüdür (Kınalızâde, 2017, s.296).

Vazifelerin başladığı ilk yer de ailedir (Kınalızâde, 2017, s.313). Anne ve babaların çocuklarına karşı ilk vazifesi onlara anlamlı isimler vermektir ve çocuklarını Allah'ın bir armağanı olarak görerek onlar arasında cinsiyet ayrımı yapmamaktır. Anne ve babalar aynı zamanda çocuklarını geleceğin erdemli bireyleri olarak yetiştirmelidirler (Arslan, 2014, s. 58). Sadece anne ve babaların çocuklara karşı vazifesinden bahsedilemez elbette babanın karısına karşı vazifeleri de vardır, kadının, kocasına karşı vazifeleri de vardır, çocukların anne ve babalarına karşı vazifeleri ve kardeşlerin birbirlerine karşı da vazifeleri vardır. Bu vazifeler ile aile de huzur hâkim olur. Vazifeler yerine getirilmezse ailenin birbirinden haberi olmayacak ve aile düzeni, birlikteliği sağlanamayacaktır. Dolayısıyla toplumsallaşmanın başladığı ilk yer ailedir.

Aile de gelir ve giderler kayıt altına alınmalıdır. Cimrilik ve savurganlıktan uzak durulmalıdır (Kınalızâde, 2017, s.306). Toplumsallaşmanın başladığı ilk yer aile olduğu gibi eğitimin de ilk başladığı yer ailedir. Dolayısıyla çocuklar anne ve babalarından ne görürlerse o davranışlarda bulunacaklardır ve o davranışları doğru olarak kabul edeceklerdir. Aile de eğitim almayan bir çocuğun sonradan davranışlarını değiştirmek, onu erdemlerle donatmak oldukça zorlaşacaktır. Çocuklara konuşma adabı, hal ve hareket adabı, yeme- içme adabı ve anne- baba ile iletişim kurma adabı da kazandırılmalıdır (Kınalızâde, 2017, s.327). Çocuklar eğitilirken iyilikler övülmeli ve kötülükler kınanmalıdır, çocuklara iyi davranışlarda bulunan kimseler örnek gösterilmelidir. Böylelikle çocuklar somut örneklemelerden yola çıkarak iyilikler ve kötülükler hakkında bilgi sahibi olabilirler. Çocuklara her zaman doğru söylenmesi, hiç bir zaman anne ve babadan bir şey saklanmaması gerektiği öğretilmelidir. Çocuklar cömertliğe alıştırmalıdır. Eşyalarını arkadaşları ile paylaşması sağlanmalıdır. İnsanlara yardım etme bilinci kazandırılmalıdır. Çocuklar kılık kıyafet konusunda da eğitilmelidirler, kendilerine yakışan ve yaşlarına uygun olan bir giyim tarzı benimsemelidirler. Çocuklara her zaman nefis, mükemmel yiyecekler yedirilmemelidir, çocuk önüne ne konulursa onunla yetinmeyi bilmelidir ve güzel olmamış ben bunu yemem demek yerine her yemeği yemesi sağlanmalıdır. Çocukların uyku konusunda da eğitilmesi önemlidir, çocukların gece uyuyup, sabah olduğunda güne erken ve verimli başlamaları sağlanmalıdır. Gece oyun oynayan, gündüz ise akşama kadar uyuyan bir çocuk doğru bir şekilde yetişmeyecektir. Gece ve gündüz ayrımı çocuğa kazandırılmalıdır. Her çocuğun mutlaka yetenekli olduğu bir alan vardır bu alanlar keşfedilerek çocuklar sanata yönlendirilmelidir, böylece çocukların kötü alışkanlıklar kazanması önlenecektir. Toplumda her sanat dalına da ihtiyaç vardır. Çocuklara sanat alanında başarılı olduklarında ödül verilmeli ve o alana daha çok bağlanmalıdır. Çocuklara her isteği hemen alınmamalı, sabırlı olması öğretilmelidir (Oktay, 2015, s.84). Büyüklerinin yanında bacak, bacak üzerine atmaması ve uzanmaması, yemek yerken ağzına büyük lokma almaması vb. saygı kuralları ve yemeklerden önce ve sonra ellerin yıkanması, beden temizliği gibi temizlik kuralları da çocuğa kazandırılmalıdır. Görüldüğü gibi çocuk eğitimi bir bütündür ve tüm alanları içerisine almaktadır (Oktay, 2015 s.104).

Anne ve babalar çocuklarına eşit davranmalıdırlar. Örneğin küçük çocuklarına on çikolata alırken, büyük çocuklarına sen artık büyüdün sana beş tane çikolata yeter dememelidir,

aksi halde kardeşler arasında ki bağlar zedelenecektir. Çocuklara yalan söylemek erdemsiz bir davranıştır, yalan söylemeyin dediklerin de önce anne ve babalar yalan söylemeyecektir. Aksi halde çocuklar da nasılsa zor da kaldıklarında annem ve babam da yalan söylüyor diye düşünerek yalan söylemeye yöneleceklerdir. Sigara içmek sağlığa zararlıdır, uyarısında buldukları halde anne ve baba sigara içerse çocuklar da anne ve babasının sözlerini dikkate almayacak ve kötü alışkanlıklara yönelim gösterebileceklerdir. Dolayısıyla aile çok önemli bir kurumdur. Çocuklara bu nokta da eğitim verecek öğretmenlerin vasıfları, yetkinlikleri ve ahlâkı da önemlidir. Ailenin yetiştirmeye çalıştığı çocuk profiline uygun eğitimciler olmalıdır (Oktay, 2015, s.93). Çocukların eğitilmesinde ve terbiye edilmesinde çocukların ruh ve beden bütünlüğünün sağlanması gerekmektedir. Ruh ve beden eğitimi de bir bütündür (Oktay, 2015, s.94).

Aile için komşuluk da çok önemlidir. Çünkü komşular aileye bir nevi ayna olmalıdırlar. Erdem sahibi olmayan insanlarla komşuluk ilişkisi kurmaktan kaçınılmalıdır. Çünkü böyle bir komşuluk ilişkisi ailenin de huzurunun bozulmasına sebep olacaktır (Kınalızâde, 2017, s. 299).

3. Toplumun Bir Ferdi Olarak ‘İnsan’

“İnsan”, bazılarının zannettiği gibi “nisyan (unutma)” kökünden değil, “üns” kökünden gelmektedir. Üns ise “insanın başkalarıyla beraber yaşama, başka insanlarla ilişki içinde olma” özelliğini ifade eder (Uysal, 2012, s.522).

İlk bölümde de ifade edildiği gibi insan sosyal bir varlıktır. Yaşamını devam ettirmek, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için diğer insanlara ihtiyaç duymaktadır. İnsanların birbirlerine yardımcı olmadan yetkinleşebilmeleri beklenemez. İnsanın beslenmesi birleşik yapıdadır, yiyeceklerini doğada hayvanlar gibi hazır olarak bulamazlar. İnsanlar giyinme ihtiyacı da duyar ve insanın kıyafetleri üretim ile elde edilir, hayvanların böyle bir ihtiyacından söz edilemez, çünkü onları hava şartlarında muhafaza eden derileridir ve doğuştandır. Öte yandan insan akıllı ve düşünme yetisi ile de diğer canlılardan ayrılır. Dolayısıyla insanın anlama, bilme ihtiyacı da vardır. Dolayısıyla insanın tek başına var olamayacağı ve ihtiyaçlarını karşılayamayacağı açıktır. İnsan toplumsal hayatta yaşamaya muhtaçtır. Çünkü çok çeşitli ihtiyaçları vardır ve akıl sahibi bir canlı olması sebebiyle ihtiyaçlarını karşılamak kendisine bırakılmıştır. Örneğin beslenme ihtiyacının da en fazla tükettiği ürün ekmek, ekmek olarak soframıza gelene kadar kaç tane aşamadan, kaç elden geçmektedir. Kıyafetlerimiz için kumaşçıya, moda tasarımcıya, terziye ve daha sayamadığımız birçok meslek grubuna ihtiyacımız vardır. Marangoz, fırıncıya; fırıncı; ayakkabıcıya, ayakkabıcı, terziye vb. tüm meslek gruplarını birbirine ihtiyaç duymaktadır. Çünkü insanın ihtiyaçları karmaşık ve çöktür. İnsan akıl sahibi bir varlık olması sebebiyle bilme isteği duyar ve yeni buluşlara imza atar ve insanlık tüm bu buluşların üst üste konulması ile ilerler. Tek bir kişinin başarısından söz edilemez (Kınalızâde, 2017, s.114).

İnsanlar doğaları gereği eşit imkânlarla sahip değillerdir, insanların maddi durumları farklıdır. Bazı insanlar daha üst mesleklere yönelirken, bazı insanlar daha düşük mesleklere yönelirler. Hatta bazı insanlar yeterli imkânlarla sahip oldukları halde düşük meslekleri, yüksek mesleklere oranla daha fazla tercih ederler. Zaten bir toplumda herkes aynı işi yapma, herkes aynı meslek dalı ile ilgilenirse insanlar ihtiyaçlarının tamamını karşılayamazlardı. Dolayısıyla farklı mesleklerinde olmasından kaynaklı olarak da toplumda bir düzen, bir arada yaşama, iş birliği ortaya çıkar (Kınalızâde, 2017, s.377). Her meslek grubunda çalışan insanlar ve yaptıkları işler değerlidir çünkü helal yollardan kazanç sağlanmaktadır. Fakat hırsızlık, dilencilik vb. helal olmayan yollardan kazanç sağlamaya çalışmak uygun değildir, değersiz hatta aşağı bir uğraştır (Oktay, 2008, s.115)

İnsan bir arada yaşamaya muhtaçtır, fakat bir arada yaşamının da zorlukları vardır, Bir arada yaşama da problemler baş gösterir. Çünkü insanın ihtiyaçları sonsuz olmasa da arzuları, istekleri sonsuzdur ve insan aşırıya yönelmeye eğilimlidir. Bu durum da insan adaletsiz davranarak diğerlerinin haklarına da el uzatır, her şeye sahip olmak ister, başkalarının üzerinde himaye kurmaya çalışır, insan kendi özgürlüğünü yaşamak uğruna diğer insanların özgürlüklerini kısıtlar. Ve toplum bir süre sonra yaşanılır olmaktan çıkar. Çünkü insanlar arasında rekabet, üstünlük kurma çabası vardır. Bu sorunlar ise iki yolla çözülebilir.

İlk yol sevgidir. İnsanlar arasında sevgi olursa kişi bir diğer üzerinde rekabet kurmak istemez, üstünlük kurmak istemez, hatta kişinin istediği bir nesne, aralarında sevgi bulunan diğer bir kişi tarafından da istendiğinde bile, kişi bu nesneyi cömertçe paylaşır ve bundan mutluluk duyar. Fakat herkesin birbirini sevmesi ve cömert davranışlar sergilemesi beklenemez. İkinci yol ise adalettir. Sevgi ile düzen sağlanabilse toplumlarda adalet ihtiyacı bile duyulmaz, fakat sağlanamamaktadır (Kınalızâde, 2017, s.384). Adalet kişinin hakkına razı olmasının ve başkalarının haklarına saygılı olmasının sağlanmasıdır. Adalet kişinin bir başkasının hakkını alıp ona zulmetmesini engeller Kınalızâde sevgiyi doğal bir birlikteliğe, adaleti ise yapay bir birlikteliğe benzetmektedir (Oktay, 2015, s.77).

“İnsan fertlerinin medeni ve sosyal olmasını ve kötülüklerin ortadan kalkmasını sağlayacak ve hiç kimsenin şehvi arzusunu elde etmek için başkasını engellemeyeceği ve layık olduğu dilekle yetineceği bir yönetim gerekir. Bu toplumsallığın gerçekleşmesini ve fesadın ortadan kalkmasını sağlayan en büyük siyasettir” (Kınalızâde, 2017, s. 378). Siyaset insanların bir arada yaşama zorunluluğunun sonucudur. İnsan gelişme ihtiyacı duyar. Bu gelişme ihtiyacı elbette sadece fizyolojik yönden ibaret değildir, insan ahlâkı ve sosyal olarak da eksik bir canlıdır ve gelişmeye, tamamlanmaya açıktır. Toplumsal hayatın gerekliliği ve sürdürülmesi gerektiğinden devletin, siyasetin kurulması gerekmektedir (Çağrı, 2012, s.62). Siyaseti gerçekleştirmek için üç yoldan söz edilebilir (Çağrı, 2012, s.63).

1. *Yasa*; ilahi kanun, şeriattır, kural koyucudur. İnsan tabiatının bir parçası olarak medenidir ve diğer insanlarla bir arada yaşamak zorundadır.
2. *Para*; toplumdaki iş bölümünü sağlar. İnsanlar arası alışverişlerde adaletin gerçekleşmesini sağlar. Kınalızâde paraya sessiz adil ismini vermektedir.
3. *Hükümdar*; her zaman para ile eşitlik ve adalet sağlanamaz ayrıca bir yönetici ve ilahi kanunun uygulayıcısı gereklidir.

Devletin kuruluşuna bir birlik duygusu aracılık eder (Doğan, 2013, s.205). Devlet insanlar arasında hak ve adaleti gözeterek bu sorunları tamamen ortadan kaldıramasa da en azından minimize etme ve otorite oluşturma açısından gereklidir. Devlet kişilerin hak ve özgürlüklerini güvence altında tutmaktadır fakat bu erdemli olan devletin özellikleridir. Erdemli devlet de bireyler arasında iş birliği ve iletişim hâkim olduğundan dışarıdan gelebilecek olan tehlikelere karşı daha güçlüdür, fakat erdemli olmayan devletin kendi içerisinde de sorunlar olduğundan bu devlet dışarıdan gelebilecek tehlikelere açıktır, kolayca yıkılabilir (Arslan, 2014, s.11). Erdemli devlet tek olmasına karşın, erdemli olmayan devletler çeşit çeşittir. Bunlar cahil devlet, bozuk devlet ve sapık devlet vb. olarak adlandırılabilir (Oktay, 1998, s.358).

Erdemli devlet de bireyler hayır yapmak ve iyilik de bulunmak düşünceleriyle bir araya gelmişlerdir, burada iyilik hâkimdir. Bireyler kendilerini düşündükleri kadar başkalarını da düşünürler, kendileri için istediklerini başkaları için de isterler. Erdemsiz devlet de ise bireyler şer ve fesatlık ile bir araya gelmişlerdir. Burada da kötülük hâkimdir. İnsanın menfaatleri ön plandadır ve sadece kendilerini düşünürler (Uysal, 2012, s.526). Dolayısıyla devletin de iki

türünden bahsetmek mümkündür. Arzu edilen devlet erdemli olan devlettir (Kınalızâde, 2017, s.415). Erdemli devlet insan vücuduna benzetilebilir. İnsan vücudunda birçok organ bulunmaktadır, bu organların hepsi aynı amaç için çalışır ve hepsi bir arada uyum içerisinde çalıştığında kişi sağlıklı olur, Her organın bir gücü vardır ve bu güçler birleştiğinde beden gücü ortaya çıkar. Bu nokta da tek tek insanlar da güçlüdür fakat insanlar güçlerini birleştirdiklerinde ulusal olan daha büyük bir güç açığa çıkar (Uysal, 2012, s.523).

Bu devletten söz edebilmek için de erdem sahibi, ahlâk sahibi bir padişahın bulunması gerekmektedir. Bu padişah halkını dost olarak görür, adaleti temin etmek için uğraşır ve erdem sahibi bir devleti inşa eder burada tam siyasetten bahsedilebilir. Fakat erdemden yoksun olan padişah ise halkını köle olarak görür, halkına zulmeder ve erdemli olmayan bir devleti inşa eder burada ise eksik ve zorbalık siyaseti baş göstermektedir (Oktay, 1998, s.378).

Kınalızâde padişah olmanın gerekliliklerinden ve padişahların özelliklerinden bahseder. Kişi bunları kendisinde bulundurmalıdır. Öncelikle yüksek gayeli olmalıdır. Hedeflerini yüksek koymalıdır ve büyük işler yapma peşinde olmalıdır. İsabetli düşünmelidir, tecrübe sahibi olmalıdır ve kendisinden önceki döneminde tecrübelerinden faydalanmalıdır. Azimli olmalı ve kararlılık göstermelidir, zorluklarla karşılaştığında yılmamalı ve çıkılan bir yolda sonuca ulaşmadan geri dönmemelidir. Olumsuzluklara, kötülöklere karşı sabır ve tahammül gösterebilmelidir. Acele işler yapmamalıdır. Zengin olmalıdır fakat israf a yanaşmamalıdır. Uygun asker ve itaat eden halkı olmalıdır aksi halde kendisini dinletemez. Yüksek bir soyu olmalıdır. Yüksek soylarda uyum, söz birliği daha fazla sağlanmaktadır. Zeki ve akıllı olmalıdır, üstün gayret göstermelidir (Uysal, 2012, s.529).

Kınalızâde halk ile padişah arasındaki iletişim de halkı bedene, yöneticiyi de doktora benzetmektedir. Burada kopuk bir ilişki değil, tam tersine iç içe bir ilişkiden bahsetmektedir. Bedenin sağlığından doktor sorumludur ve beden de ortaya çıkacak en küçük bir hastalığı, daha büyük bir hastalığa yol açmadan önlemesi gerekmektedir. Padişah da aynı şekilde toplumda ki düzenden sorumludur, halk arasında ortaya çıkabilecek en küçük huzursuzluğu bile ortadan kaldırarak daha büyük huzursuzlukların, kargaşaların önüne geçmelidir (Doğan, 2013, s. 205). Ayrıca padişah, halkı için ayrıca bir örnek teşkil eder. Halk padişahlarında gördükleri davranışlarda bulunacaklardır. Kınalızâde toplumdaki kargaşa, kaos ve anarşiden mutlaka kaçınılması gerektiğinin altını çizer, huzurlu ve düzenli bir topluma işaret eder. Devlet de anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması için siyaset ve devlet başkanı yani padişah gereklidir (Demirci, 2012, s.545).

Padişahın mutlaka gözetmesi, koruması gereken kanunlar da vardır. Herkese eşit muamele yapılmalıdır, aksi halde halk da isyanlar çıkar ve toplumda ki düzen bozulur, Herkese hakkı olan iyilik ve itibar verilmelidir. Bir karar verirken mutlaka toplumu ile iletişim kurmalı ve onlara danışmalıdır, halkını dostları ve sevdikleri olarak görmelidir (Kınalızâde, 2017, s.446). Burada ahlaki değerlere sahip, erdemli bir padişah söz konusudur ve halkını da bu değerler çerçevesinde yönetmektedir. Padişah davranışları ile de halka örnek olmalıdır. Çünkü halk padişahlarından gördükleri davranışlar da bulunacaklardır. Padişahın görevi adaleti sağlamak iken, kendisi adil değilse toplumda adaleti gerçekleştiremeyecektir.

Kınalızâde padişahların hangi özellikleri kendilerinde barındırmaları gerektiğini anlatırken, aynı zaman da tarihten de örnekler vermektedir. Osmanlı devletinde erdemli birçok siyasetçinin bulunduğu altını çizmektedir ve onların örnek alınması gerektiğini ifade etmektedir (Çağrı, 2012, s.66). Çünkü bir toplumda düzen sağlanırsa, adalet hâkim olursa o toplum aynı zamanda da mutlu bir toplumdur. Toplumda ki mutluluk da siyasi bir düzene bağlıdır. Ahlaki özne olarak "insan" bölümünde mutluluğun hem bireysel hem de toplumsal

olduğundan da bahsedilmiştir. Dolayısıyla ahlâk ve siyaset iç içedir. “Ahlâk güzel davranışların sebeplerini bilme kudreti ile iyi şeyleri insan için meleke haline getirirken, siyasette halk için iyi olan işlerin bilgisini, bu bilginin onlara kazandırılmasını ve korunmasını sağlar” (Türer, 1992, s.87). Dolayısıyla Kınalızâde de ahlâk ve siyaset iç içe olarak ele alınmıştır. Ancak ahlâklı bireylerin, siyaset ile uğraşabileceğinin altı çizilmiş ve siyasetin ahlâkı içermesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Sonuç ve Tartışma

Kınalızâde insanı öncelikle birey olarak ele almaktadır, bireyin arzuları, iştahları, yetenekleri, talepleri bulunmaktadır. Dolayısıyla ahlâk insana ait olan bir olgudur. İnsan iyi olan eylemlere yönelmeli ve kötü olan eylemlerden kendisini uzak tutmalıdır. İnsan da temel olarak dört huyun bulunduğu ifade edilmiştir. Bunlar hikmet, yiğitlik, iffet ve adalettir. Bu huylar aynı zamanda insanın kazanması gereken temel erdemlerdir ve itidal noktasına işaret eder. Bu erdemlerin aşırılıkları ve eksikliklerinden uzak durulmalıdır. Ayrıca adalet daha üst bir nokta da ifade edilmektedir. Hikmet, yiğitlik ve iffeti kendisinde toplayan kişi adil olacaktır ve adalet burada kendisini gösterecektir. İnsan kendisini bir ahlaki özne olarak inşa ettiğinde hikmet, yiğitlik, iffet ve adalet erdemlerini kendisinde topladığında bir aileye ihtiyaç duyacaktır. Çünkü insan sosyal bir varlıktır ve ihtiyaçları bütünlüklü bir yapıdadır. Dolayısıyla insanın ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilmesi beklenemez. İnsan toplumun en küçük yapı taşı olan aileyi oluşturmaktadır. İnsanın ailenin bir üyesi olarak çeşitli görevleri, vazifeleri ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluklar aileden başlayarak topluma geçecektir. Aile, Kınalızâde de önemli bir kurumdur. Çünkü birey ailesinde nasıl bir yaşam sürerse, vazifelerinin ne kadar farkında olur ve eyleme geçerse aynı şekilde toplumda da bu şekilde davranacaktır. Dolayısıyla çocukların yetiştirilmesi de büyük bir sorumluluk işi olarak kendisini göstermektedir. Son aşama da birey artık toplumun bir ferdidir. Devlete ve diğer insanlara karşı vazifeleri vardır. Toplum da düzeni sağlayan ve insanları aradığı, talep ettiği mutluluğa ulaştıran, hakları güvence altına alan kurum devlettir. Kınalızâde devletin de erdemli bir devlet olması gerektiğinin altını çizer ve bunun için de erdemli bir yöneticiye ihtiyaç duyulmaktadır. İfade edildiği üzere bireyden aileye, aileden de topluma geçiş söz konusudur. Devlet bu nokta da büyük ailedir. Aile ahlâkından sonra devlet ahlâkı gelmektedir. Aile de etkin rol oynayan kişi babayken, toplumda etkin rol oynayan kişi devlet başkanıdır. Dolayısıyla siyaset ahlâkı içermelidir. Günümüzde yaşanan sorunlar ahlâk ve siyasetin ayrı alanlar olarak görülmesinden dolayı yaşanmaktadır. Bizim ahlâktan kopmayan, tam tersine ahlâk ile bağlarını kuvvetlendiren bir siyaset anlayışına ihtiyacımız vardır. Ahlâk mikro siyasettir, siyaset ise makro ahlâktır. Ahlâk ve siyaset arasında sıkı bir ilişki ve iletişim bulunması gerekmektedir. Bu noktada Kınalızâde tarafından kaleme alınan “Ahlâk-ı Alai” adlı eser bize güzel bir örnek sunmakta ve ahlâk ile siyasetin birbirinden ayrı düşünülmeceğinin altını çizerek, bağlantıları kuvvetlendirmektedir.

Kaynaklar

- Arslan, H. (2014). Kınalızâde Ali Efendi'de ahlâk ve din ilişkisi. *İ. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 49-65.
- Çağrı, M. (2012). Kınalızâde'de siyaset ahlâkı. *Uluslararası Kınalızâde ailesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.57-71). Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Demirci, F.(2012). Devlet adamlarına iki nasihat örneği: Kınalızâde Ali Efendi ve Machiavelli. *Uluslararası Kınalızâde ailesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 535-547). Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Doğan, C. (2013). 16. ve 17. Yüzyıl Osmanlı siyasetname ve ahlâknâmelerinde ibn haldûnizm: Kınalızâde Ali Efendi, Kâtip Çelebi ve Na'imâ örnekleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 27, 197- 214.
- Kınalızâde (2017). *Ahlâk-I Alai*. (Sad. Murat Demirkol). Ankara: Fecr Yayınları.
- Nasıreddin T. (2005). *Ahlâk-ı Nasiri*. (Çev. A. Vahap Taştan, Hâbil Nazlıgöl). Ankara: Fecr Yayınları.
- Ocak, H. (2012). Kınalızâde Ali Efendi' de mutluluk ahlâkı kavramının felsefî temelleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 115-136.
- Oktay, A. S. (2008). Kınalızâde Ali Efendi ve iş ahlâkına ait temel ilkeler. *İş Ahlâkı Dergisi*, 2, 105-119.
- Oktay, A. S.(2015). Kınalızâde Ali Efendi'nin ahlâk ilmi ve ahlâk terbiyesi hakkındaki görüşleri. *Son dönem Osmanlı ahlâk terbiyecileri ve ahlâk terbiyesi*. İstanbul: Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi: 80.
- Oktay, A.S.(2002). Kınalızâde Ali Efendi'nin hayatı ve Ahlâk-I Alai isimli eseri. *Divan*,185-232.
- Oktay, A.S. (1998). Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-I Alai. *İstanbul*, 1-435.
- Özçelik, D. (2019). *Aristoteles ve Kınalızâde Ali Efendi'de adalet* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, H. (2012). Ahlâk Olgusunda Kınalızâde'nin yeri. *Uluslararası Kınalızâde ailesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s.397-40). Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları
- Taşkın, S. (2017). *Aristoteles ve Kınalızâde Ali'nin ahlâk anlayışlarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Türer, C. (1992). Kınalızâde'de mutluluk. *Felsefe Dünyası*, 30, 80-90.
- Uysal, E. (2012). Kınalızâde'nin siyaset felsefesi. *Uluslararası Kınalızâde ailesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 520-533). Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Yaran, C. S. (2012). Kınalızâde'de nefis teorisi ve erdem etiği. *Uluslararası Kınalızâde ailesi sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 219-229). Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.